

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת בשלח

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תשע"ט לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ה בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים ה"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמר על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רואה אור לראשונה כאן בס"ד.

כל המעוניין לזכות את הרבים ולפתוח נקודת מכירה לחוברות אלו, בבית הכנסת / ישיבה / מקוה וכיו"ב, על ידי קופה [שיניחנה מליל שישי עד מוצ"ש מדי שבוע], ניתן לפנות למערכת ההפצה.

**לכל ענייני ההפצה יש לפנות בשעות בין
הסדרים, לפלאפון מספר 0527622629**

ניתן להשיג את החוברות בנקודות המכירה

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת בשלח

התבוננות בניסי יציאת מצרים מעוררת לאמונה /
התבוננות בפרשת ה'מון' שהכל נקצב מאתו יתברך /
המצוות פועלות באופן סגולי היפך שכל האדם /
חומרת הגורמים לבני תורה לצאת מעולמה של תורה
ולעסוק בצרכי פרנסה

מפתח העניינים

התבוננות בנס קריעת ים סוף / 'נמשלו ישראל ליונה שברחה מפני הנץ..' /
קריעת ים סוף על כל צעד ושעל / הנסים שהיו ב'ים סוף' / השמחה ב'פריעת
חוב' מהמצרים / אמירת שירת הים בהתבוננות ובשמחה - מוחלים לו כל
עוונותיו / ההבדל בין הצדיק לרשע - כח הציור / לצייר את נס קריעת ים סוף
- מעורר לאמונה / פרשת ה'מון' - מאכל רוחני / הלימוד לדורות מה'מון' / בקרוב
נראה את ה'מון' / הכל נקצב מאתו יתברך - ומשלו הנפלא של ה'חפץ חיים'
זצ"ל / סגולה לפרנסה - ללמוד פרשת ה'מון' / 'אם רואה אדם שמזונותיו
מזומצמין - יעשה מהן צדקה' / מצוות התורה פועלות באופן סגולי היפך /
מחשבת האדם / עשירי חו"ל - בזכות כבוד שבת / עיר הנדחת 'ונתן לך רחמים
ורחמך' / הקב"ה קצב ב'מון' כמה כל אחד יקבל / שבט לוי תפקידם לעסוק
בתורה / כל איש מישראל יכול להיות מ'שבט לוי' / בחומרת הגורם לבני תורה
לצאת מולמודם לעסקי פרנסה / 'ויחנו ברפידים'

מפתח חידו"ת

- א. בענין ויהי בשלח פרעה..... כט
- ב. בענין ויצעקו בני ישראל אל ה'..... לב
- ג. בענין איבוד מצרים באשמורת הבוקר..... לה
- ד. בענין שייכות שירת הים למלך המשיח..... לז

חוברת זו הלימוד בה מוקדש לעילוי נשמת נר"נ
של ר' מסעוד בן אסתר ז"ל

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

אי"ה החל מהשבועות הקרובים
תהיה אפשרות לקבל את
החוברות "מגיד דבריו ליעקב"
בדואר עד הבית
ניתן ליצור קשר בפלאפון
מספר 0527622629

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות וטעויות הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

התבוננות בניסי יציאת מצרים מעוררת לאמונה /
התבוננות בפרשת ה'מן' שהכל נקצב מאתו יתברך /
המצוות פועלות באופן סגולי היפך שכל האדם /
חומרת הגורמים לבני תורה לצאת מעולמה של תורה
ולעסוק בצרכי פרנסה

התבוננות בנס קריעת ים סוף

בעזרת ה' יתברך, נראה היום להתבונן בענייני הפרשה, פרשת בשלח, יש כמה וכמה נושאים חשובים ונצרכים, נראה בעזר האל וישועתו מה שנסיק. בתחילת הפרשה: 'ויהי בשלח פרעה את העם' (שמות יג יז), כלל ישראל יוצאים ממצרים, 'ויוגד למלך מצרים כי ברח העם' (שמות יד ה), פרעה יוצא למרדף אחרי בני ישראל, ונעשה נס 'קריעת ים סוף', 'וישם את החרבה לים ויבקעו המים' (שמות יד כא), וצריכים להתבונן בנסים הגדולים שהיו בקריעת ים סוף.

'נמשלו ישראל ליונה שברחה מפני הנץ'..

מספרים על המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל שכך היה מנהגו, במשך ארבעים שנה ויותר, מדי יום ביומו, לחזור ולשנן לעצמו את פרשת 'יציאת מצרים', יושב ומתאר את המצב שכלל ישראל היו, ואת כל הנסים והנפלאות שהתרחשו לישראל ביציאתם ממצרים. הרי בני ישראל היו נתונים בסכנה גדולה. פרעה רודף אחריהם, ומלפניהם הים. וכמו שאמרו רבותינו במדרש (שיר השירים רבה פר' ב סי' יד): משל למה הדבר דומה, לאותה יונה שהייתה בורחת מהנץ, (נץ' זה עוף טורף, והוא רצה ל'צוד' את היונה), והיא ברחה ונמלטה על נפשה, וכשהייתה בורחת ממנו נכנסה ל'נזק' הסלע, נכנסה בפנים בכדי להינצל

מה'נץ', כי לשם הוא לא יכול להכנס אחריה. אבל היא רואה שבתוך הסלע נמצא נחש. מה תעשה? הנץ מאחריה והנחש לפניה. כך היו נתונים ישראל באותו זמן של קריעת ים סוף, ים לפניהם, ומצרים לאחריהם. פרעה רודף אחרי בני ישראל, הוא בראש (רש"י שמות יד ו), דמו רותח ומבעבע מנקמה, הוא לא רוצה להחזיר אותם בחזרה להיות עבדים, אלא אחת יש לו, 'הפתרון הסופי', הוא יעקור ויחסל את כלל ישראל. כלל ישראל היה במצב של סכנה. ואחר כך התרחשו הנסים. מי חלם שיקרה הנס הגדול של קריעת ים סוף? בני ישראל 'מאמינים' בני מאמינים'. ידעו שתהיה 'ישועה'. פרעה רודף אחריהם - אבל הוא ייכשל. הוא לא יצליח במזימתו. אבל לא שיערו איך זה יהיה. אחד לא העלה על לבו שהים הזה שעומד כאן וזורם לפניהם הוא 'יקרע' ויתבקע והם יעברו דרכו ופרעה וחילותיו יטבעו ביים³.

א. כבר הסברנו פעם בשם אחד החכמים את הפסוק: 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל אריק חרבי תורישמו ידי' (שמות טו ט), 'אריק חרבי' הכוונה היא, את החרב שלי אני ארוקן מתפקידה, אני לא אשתמש בחרב כדי לחסל את כלל ישראל, אין לי צורך בזה, 'תורישמו ידי', בידיים אני אעקור אותם, 'יחנוק' אותם, 'יחסל' אותם, את כלל ישראל. זו היתה השנאה של פרעה.

ב. העזות של פרעה וחילותיו

וכבר מוסיף הרמב"ן (שמות יד כא) את עזות הנפש של פרעה ושל המצרים, הם רואים ש'ים סוף' נקרע, וכלל ישראל כולם עוברים, היו צריכים לומר לעצמם: 'עד כאן!'. רואים בחוש שה' יתברך הולך עם ישראל. את כל סדרי הבריאה והנהגת הטבע הוא מפקיע ומשבר, בכדי לתת להם לעבור ולברוח. ומה אומר פרעה? 'אחריהם!'. 'כולם אחרי!'. הוא בראש (רש"י שמות יד ו). וכי גם אתה בעל מדרגה שראוי שיעשה לך נס כזה? זה העזות של פרעה. נתאר לעצמנו: אם אדם היה רואה שהים נקרע. עומד בחוף הים, ורואה את הים נבקע לשתיים. מה היה עושה? דבר ראשון: היה מתעלף.. ואחר כך (כשהיה מתעורר), היה

קריעת ים סוף על כל צעד ושעל

רבינו בחיי (שמות יג יז, כב), מוסיף חידוש נפלא, שקריעת ים סוף זה לא כמו שמצוייר אצל הרבה שפתאום נקרע הים לשתיים וכלל ישראל עברו ביבשה. אלא הנס של קריעת ים סוף - זה היה 'נס מתמשך'. שהיה מתהווה כל רגע ורגע. פירוש: שכלל ישראל נכנסו למים, הים נקרע. וכל צעד וצעד שהם התקרבו והלכו בפנים הים, הים נקרע הלאה והלאה זה לא היה 'קריעה' מצד לצד בבת אחת, בפעם אחת. אלא צעד אחר צעד. הם ראו בחוש איך מתרחש כאן 'נס' על כל צעד ושעל.

הנסים שהיו ב'ים סוף'

רבותינו במדרש (שמות רבה פר' כא, ובמדרש תהילים פרק קד, ובאבות דרבי נתן פרק לג) הביאו איזה נסים היו שם, אילנות גדולים היה להם שם, כל מה שאדם היה מבקש, איזה סוג של 'פירות' שרצה היה לו בתוך הים. והמים היו שקופים כזכוכית, כל אחד ראה את השני, שלא יחשוב: 'רק אני עובר, ומי יודע מה עם פלוני ומה עם אלמוני'. וכן על זה הדרך. הרבה נסים. [ועיין במסכת אבות (פ"ה מ"ד) ופירוש הרמב"ם והרשב"ץ והרע"ב שם ושאר מפרשים].

השמחה ב'פריעת חוב' מהמצרים

ראו את ה'פרעון חוב', את הנקמה בשונאים. רש"י (שמות טו ה) מביא דברי רבותינו, אם היה מצרי 'כשר', היה שוקע ומות מיד. אם היה מצרי 'רשע' הוא היה עולה ויורד, הרבה טלטולים טלטלו אותו והרבה עינויים עינו אותו עד שהיה מת. ואם היה בינוני היה שוקע כ'אבן'. וכל

מתעורר לפחד ואימה. רואה בחוש שיש מנהיג לבריאה, שדואג לבניו בכל מכל כל. ופרעה בעזות נפש נוראית אומר: 'אחריהם! אנחנו גם כן נעבור! גם לנו יהיה 'נס' קריעת ים סוף'.! וראינו את ה'נס' שלו..

אחד מישראל היה רואה את ה'נוגש', את אותו אחד שהיה מכה ומצער אותו, איך שפורעים את החוב ממנו. (היו סופרים לו: 'אחת - אחת ואחת', 'אחת ושתיים'.. עד שהיה מת). היו רואים ושמחים בזה. זה התיאור שאדם צריך לתאר לעצמו. באיזה מצב היו כלל ישראל ולאיזה ישועה זכו. ממש 'התהפכה הקערה על פיה' ופרעה טבע, והם ניצלו.

אמירת שירת הים בהתבוננות ובשמחה - מוחלים לו כל עוונותיו בעל חרדים (פרק עג) מביא 'סגולה' ידועה, בשם הזוהר (פר' ואתחנן דנ"ד ע"ב), שמי שאומר 'שירת הים' בהתבוננות ובשמחה, (מתאר את המצב שכלל ישראל היו ביצאת מצרים, ואיך הוא עובר וחוצה את הים בקריעת ים סוף), מוחלים לו על כל עוונותיו. (וע"ע בס' ציפורן שמיר (ס' ב אות כד, וסי' י אות קמז), ומורה באצבע (ס' ג אות עו), ובשלמי ציבור (דף ע ע"א), ובמשנה ברורה (ס' נא ס"ק יז) וחסד לאלפים (שם אות יב) ובן איש חי (פר' ויגש אות יד) וכף החיים (ס' נא ס"ק מ ומא). וע"ע בזוה"ק פר' תרומה (דף קלב ע"א). ע"ש).

ההבדל בין הצדיק לרשע - כח הציור

שמעתי מרבותי משנים קדמוניות יסוד גדול, בשם ה'סבא מקעלם' ע"ה (חכמה ומוסר ח"א מאמר כח ד"ה וההפרש), שהוא היה אומר: "מה בין צדיק לרשע? הוא רק כח הציור". ההבדל בין הצדיק לרשע, זה כח ה'ציור' בלבד. פירוש הדברים: יש הרבה רשעים שכאשר אתה

ג. לא לחינם רש"י ע"ה בפרשה שלנו האריך לבאר בפרוטרוט מילה מילה מ'פרשת השירה', 'שירת הים', מבאר בארוכה ובהרחבה. וכדאי שכל אחד ילמד את זה, להבין מה שאומר כל יום בתפלת שחרית ב'שירת הים'. שיתבונן ויבין מה שמוציא משפתיו. שלא יהיה כאדם ש'לוחש' איזה 'לחש' בלי להבין.

מתחיל לדבר אתם, תאמר לו: 'תתבונן מה יהיה הסוף. לו יצויר שבשעה זו ממש היית מתבקש לעולם העליון, להיכן היו שולחים אותך? להיכן היית הולך? לגן עדן או לגהנום?'. הרבה יאמרו לך בפה מלא: 'אם אני הייתי במצבי מגיע לעולם העליון, היו שולחים אותי 'אקספרס' לגהנום'. אין לי כל ספק בכך'. תשאל אותו: 'אם כל כך ברור לך מקומך ומצבך, למה אתה לא משנה 'קו'? למה אתה לא משנה 'מהלך'? תדאג קצת לחיי נפשך ונשמתך, לא רק 'חיים גשמיים' יש. אפילו אתה מודה בפה מלא, למה בזה אתה לא מתעורר לחזור בתשובה? מדוע אינך פותח 'דף חדש'?'. הוא לא יענה לך. והתשובה - אומרת הגמרא במסכת שבת (לא:): - יודעים הרשעים שדרכם לגהנום, ואף על פי כן ממשיכים בדרכם, כי יש להם חלב על הכסלים, (כסלים' אלה הם הכליות יועצות), יש לו 'חלב', דבר שהוא 'מקפיא' אותו ו'מרדים' אותו. הוא לא נותן לו 'להתפעל'. לא מצויר אצלו מה זה 'גן עדן' ומה זה 'גהנום'?. אבל כשאדם מתבונן וממחיש ומצייר ומרחיב את הדברים היטב, הדברים פועלים אצלו.

ד. חומר עונש הגהינום כשבעים שנות יסורי איוב בעולם הזה

רבינו הגדול הרמב"ן בהקדמת פירושו על ספר איוב (מוה"ק עמוד כג ד"ה ודע, עש"ה, וכזאת כתב בס' מחנה ישראל ח"א פרק יח, ובספר נדחי ישראל פרק כב, בשם הרמב"ן, ובספרו תפארת אדם פי"ב בשם "איתא בספרים". וכ"ה בס' פרי צדיק פרשת בחוקותי אות ג בשם הרמב"ן הנ"ל), כותב ששעה קלה של 'גהנום', קשה יותר משבעים שנה של 'יסורי איוב'! יסורי איוב היו הייסורים הקשים והגדולים ביותר שהיה בבריאה. אדם ייתאר לעצמו כל מה שהיה ל'איוב', איזה 'כאב' ואיזה 'צער' ואיזה 'ייסורים', שאיבד את כל משפחתו, כל בניו מתו, לא אחד ולא שנים ולא שלוש, ואחר כך כל בנותיו, וכל עושרו העצום שהיה, לא נשאר ממנו כלום, ואחר כך קיבל שחין רע מכף רגל ועד ראש, היה צריך לשבת באפר ולקחת שברי חרס ולהתגרד. תחילה היה כמו 'מלך' ונעשה שפל וגרוע בבריאה. אדם שחלילה

לצייר את נס קריעת ים סוף - מעורר לאמונה

לכן המשגיח ע"ה ארבעים שנה יום היה מתאר לעצמו מחדש איך הוא עובר את קריעת ים סוף ורואה את כל הנסים שהתרחשו. זה פועל וזה משפיע, וזה מחדיר 'אמונה', שזה עיקר העיקרים (ובפרט בזמננו), שתהיה לאדם 'אמונת אומן' בבורא יתברך. אם אדם חוזר ומשנן ומתבונן ולומד הדברים פועלים ועושים רושם. וזה מה שנקרא בפרשה שלנו, את כל הנסים של 'ציאת מצרים, וצריכים לתאר ולשנן את זה. יום יום לחזור ולשנן את הדברים הפשוטים האלה של 'ציאת מצרים שהקב"ה ית"ש הוא אחד יחיד ומיוחד, הוא עשה הכל, והוא יעשה הכל, ומידו הכל, ובידו הכל. לחזור ולשנן ולדבר את הדברים הללו. הכל תלוי

מאבד 'בן', כל גופו שבור ורצון, קל וחומר משפחה שלמה בנים ובנות. שבעה בנים היו לו. ואחר כך ייסורי גוף. ייסורים נוראים שאדם לא יכול לתאר בכלל. בגמרא (בבא בתרא טז.) אמרו שייסורי איוב היו בבחינת לשבור את החבית ולשמור את יינה. שתי הפכים בנושא אחד: לקחת חבית של יין, לשבור את החבית, אבל שהיין לא יישפך. שהיין יישאר. כך היה צריך להיות המהלך של המכות והייסורים של איוב. עד כדי כך שהגמרא (חולין מג.) אומרת, אל תביא ראיה מאיוב, כיון ששם היה 'מעשה נסים' שהתרחשו לו שהצליח להחזיק מעמד ולא יצתה נשמתו. מגלה לנו הרמב"ן: תדע לך, שבעים שנה של ייסורים איומים כאלה, (לא יום ולא יומיים, שבעים שנה!), זה לא מגיע לשעה קלה של גהינם. אדם ידע מה גהינם. (יש שחושבים לעצמם: 'אני אסתדר שם'.. זה לא כך). אדם שמצייר ומתאר ומרחיב את הדברים זה משפיע עליו.

ה'האמנתי כי אדבר'

ה.

כבר הזכרנו (באחד השיעורים) יסוד גדול: 'האמנתי כי אדבר' (תהילים קטז י'), כשהאדם מדבר דברי 'אמונה', זה נכנס ללב שלו, זה חודר ופועל ומשפיע. 'האמנתי', למה אני מאמין? 'כי אדבר'. כי אני מדבר בדברים הללו. לא מסתפק במה ש'אני יודע', אלא חוזר ומלמד ומשנן ומלבן וכך הדברים פועלים.

בו יתברך. זה לא תלוי לא ב'פלוני' ולא ב'אלמוני', לא באדם עצמו, ולא בחכמתו ולא ביגיע כפיו, הכל ממנו יתברך'.

ו. ההצלחה זוקף לעצמו ואת הכשלונות לחברו

וזכר הזכרנו (באחד השיעורים) שרואים בזה 'עולם הפוך', אם תראה אדם שהוא 'הצליח בעסקיו' יש לו 'עסק רווחי' ('מפעל' או איזה 'חנות' שכולם באים וקונים אצלו), תבוא תשאל אותו: 'איך זכית לזכה מפעל וכזה עסק רווחי שכולם באים אליך ואתה מוכר לכולם?'. הוא יספר לך את 'סוד ההצלחה' שלו, יאמר לך: 'לפני ארבעים שנה התחלתי את זה, בהתחלה היה לי נורא קשה, הייתי צריך למכור 'סרוכים' ולצחצח נעלים.. אספתי פרוטה לפרוטה, וכך במשך השנים התחזקתי והשקעתי, וברוך ה' יש לי עסק נפלא. הכל מכח ה'יגיעה' שלי שהזעתי (ולא נהנתי מהעולם הזה אפילו באצבע קטנה שלי..) עד שיש לי את המפעל הזה. יגיע כפי שאני אוכל, אשרי ואשרי חלקי' (ע"פ תהילים קכ ב). כך הוא יספר לך. אבל אם יקרה לו כישלון ('ח"ו), והוא היה מתמוטט מכל עסקיו, היית שומע אותו אומר לך: 'אתה יודע מי אשם בזה?..!'. ראובן אשם, ושמעון אשם, ולוי ויהודה ויששכר.. כולם אשמים. זה עשה לי כך, וזה סידר אותי, וזה לא התנהג כמו שצריך. והשכן גם, ואשתי גם, הרבה כתובות הוא מחפש לתלות בהם את ההפסד. מאשים את כולם. רק לא את עצמו.

וצריך להיות בדיוק להיפך, אם אתה רואה שאתה מצליח - במי תתלה? לא במעשיך. אלא בבורא יתברך. 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל' (דברים ח יח), הוא הנותן לך את העושר הזה, הכל בידו יתברך. אבל אם יש כישלון - תלה בעצמך. אל תחפש 'אשמים'. תסתכל בעצמך. במעשיך. 'תייסרך רעתך' (ירמיהו ב יט). הרעה של האדם היא רודפת אותו, היא מייסרת אותו (ע' רש"י ירמיהו שם). לכן, תפשפש ותמשמש במעשיך. שם תחפש ושם תמצא. לא להיפך. [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ו (פרשת וישב תשע"ט, עמוד כז). ע"ש].

פרשת ה'מן' - מאכל רוחני

ואת אותו יסוד שהכל מאתו יתברך, אנחנו רואים בפרשה שלנו, אחרי קריעת ים סוף, אחרי הסיפור של ההצלה והישועה, באה הפרשה של ה'מן'. כלל ישראל באים ל'מדבר סין אשר בין אלים ובין סיני' (שמות טז א), 'וילוננו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר' (שם ב), מה קרה? 'ויאמרו אליהם בני ישראל, מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים, בשבתנו על סיר הבשר, באוכלנו לחם לשובע'.. (שם ג). כך הם מתארים.. איזה 'סיר בשר'.. איזה 'לחם לשובע'..? עבודת פרך עבדו במצרים! איזה מכות וייסורים וצרות היה להם שם, עדיין הצלקות בגוף לא הבריאו.. סך הכל לפני כחודש יצאו ממצרים. מה הם מתלוננים? 'סיר הבשר'? 'לחם לשובע'? אבל כשרוצים להתלונן, אפשר לשנות את כל ה'תמונה'. 'ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' (שם פסוק ד), אתם רוצים 'לחם לשובע'? תקבלו. לא לחם מה'אדמה', מה'ארץ', אלא 'לחם מן השמים' (ע' מכילתא ויסע פ"ב), 'לחם אבירים אכל איש' (תהילים עח כה), לחם שמלאכי השרת אוכלים (יזמא עה:). בקדמונים - הרמב"ן (שמות טז ו) ורבינו בחיי (שמות טז ד) ועוד (ריקאנטי טז ד ושם כה) - יש לשון שאנחנו לא מבינים, מה זה היה ה'מן'? זיו השכינה שהתגשם. זה 'מאכל' רוחני עליון, מאכל שהמלאכים אוכלים. הרי מלאכים לא אוכלים 'לחם וסלט', אלא זה סוג של אכילה רוחנית. כאן זה התגשם קצת, ומזה היו אוכלים בני ישראל. זה היה ה'מן'. 'ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, כי לא ידעו מה הוא' (שמות

ז. מה נתנו להם לאכול במצרים? בספר אבודרהם (בביאור הגש"פ בפסקא הא לחמא עניא) כותב בשם הראב"ע ז"ל שהיו אוכלים מצות במצרים. זה מה שפרעה היה נותן להם לאכול מצות. למה? כיון שהמצות לא מתעכלות מהר, זה יכול לשבת הרבה זמן בבטנו של אדם עד שיקבל מנה שניה.. וזה אחד הטעמים שאוכלים מצות.

טז טו). שאלו 'מן הוא', מה זה? רואים את כל המדבר מצד אחד עד לצד השני, 'והנה על פני המדבר דק מחוספס, דק ככפור על הארץ' (שמות טז יד), והם טועמים, ויש לזה טעם גשמי ורוחני, שואלים 'מן הוא'? מה זה הדבר הזה? זה לפי פשוטו. אבל המפרשים מבארים אחרת (ע' שיח שרפי קודש פר' בשלח, וע"ע מנחם ציון מרמינוב וילקוט אוהב ישראל מאפטא שם), מה הפירוש 'מן הוא'? זה לא הולך על ה'אכילה', על ה'מאכל', אלא על האדם: כשאכלו את ה'מן' הזה, שהיה בזה אכילה רוחנית, זיו השכינה שהתגשם (כמו שאמרנו), כל אחד התעלה ממצבו הקודם ברוחניות. כל אחד שהסתכל על השני כבר לא הכיר אותו. 'מאן הוא', מי הוא זה שעומד כנגדי? כבר לא הכירו איש את אחיו. אחרי אכילה כזו התעלו ונעשו אחרים. עד כדי כך זה היה.

הלימוד לדורות מה'מן'

'ויאמר' משה זה הדבר אשר ציוה ה', מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם, למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים' (שמות טז לב), מפרש רש"י (שם) בשם רבותינו 'למשמרת' - לגניזה. לקחו ומלאו איזה צנצנת ב'מן'. 'לדורותיכם', כמו שמפרש רש"י, בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם, כשהוא ניבא על חורבן בית המקדש ועל הגלות, 'למה אין אתם עוסקים בתורה?'. יש לנו ישועה והצלה מכל הגזירות הקשות - לעסוק בתורה. והם אומרים לו: 'נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס?', וזו קושיא ידועה: 'ואם תאמר - מה נאכל?', 'פרנסה מנין?'. הוציא להם צנצנת המן ואמר להם 'הדור אתם ראו דבר ה' (ירמיהו ב לא), שמעו דבר ה' לא נאמר בפסוק, אלא ראו דבר ה', הראה להם את צנצנת המן, אמר להם בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחים יש לו למקום להכין מזון ליראיו. 'היד ה' תקצר?' (במדבר יא כג), 'הייפלא מה' דבר?' (בראשית יד). אבא שלך במדבר אחרי יציאת מצרים, במה הוא עסק? היה לו

'בית חרושת'? היה 'נגר'? לא! הוא ישב ועסק בתורה. ויום יום האוכל בא לו עד הפתח של האהל שלו. והיה לו 'שלו'. (אנחנו אפילו לא יודעים מה זה ה'שלו' הזה). הגמרא (יומא עה:) מספרת על היקרות שבו והתענוג שבו, שהיו לוקחים י"ג פרוסות, והיו שמים את ה'שלו' בפרוסה העליונה, והשומן היה מטפטף עד למטה, ורק את האחרון שבהם יכלו לאכול ביחד עם תערובת לרוב השומן שהיה בו. ובאיזה כמות זה היה מגיע להם. וכשהיה יורד השלו, היה מגיע לכל אחד עד החזה (ילקוט שמעוני במדבר רמז תשל), כדי שלא יצטרך להתכופף.. עד כדי כך הקב"ה חס עליו.. רק תושיט ירך ותאכל. הרבה שלוחים למקום לדאוג לפרנס את יראיו. תצא למלאכתך. אבל אל תשכח את העיקר - לקבוע עיתים לתורה. זה המן.

בקרב נראה את ה'מן'

ועוד נראה את זה בקרב את הצנצנת הזו [כמבואר בחגיגה (יב): לגרסת הב"ח שם (אות ד), וכן הוא בילקוט שמעוני (יחזקאל רמז שלט). וע"ע בפירוש הרמב"ן על התורה (שמות טז ו). ע"ש]. וכל אחד יעמוד ויבהל מזה'מן' הזה, יראה שכל מה שטרה, הכל היה מיותר. היה צריך לעשות את ההשתדלות, ובעיקר לא לוותר על קביעות עיתים לתורה, והקב"ה שולח לו את השאר. אדם דואג: 'מה יהיה? מה יהיה ה'תכלית' (כמו שרגילים היום לומר: תכלים), הבן שלי יושב ולומד תורה בישיבה, מאיפה יתפרנס?', היום בשביל להתחתן איזה הוצאות צריך. (צריך להיות 'עשיר כקורח'. אומרת לך התורה, לא צריך להיות כמו קורח..). הקב"ה ית"ש מפרנס את כולם. לא ראינו אדם אחד שמות ברעב.

הכל נקצב מאתו יתברך - ומשלו הנפלא של ה'חפץ חיים' זצ"ל
הכל נקצב מאתו יתברך (כמו שאמרנו), ה'מן' הגיע עד אליהם, השלו עד החזה. הרי זה ברור ופשוט שהקב"ה ית"ש הוא זן ומפרנס את

העולם כולו, 'מקרני ראמים ועד בצי כינים' (ע"ז ג), הכל ממנו יתברך. והוא קוצב וחונק פרנסה וחיים לכל אחד ואחד. הכל נקצב. ואם אדם מוסיף עוד 'עסק', וחושב שבכך יהיה לו תוספת של פרנסה, הרי זה כאותו אחד שהוסיף ברז לחבית של היין כדי שיצא ממנה יותר. כמשלו הנפלא של ה'חפץ חיים' ע"ה. יותר - לא יצא. רק שמה שיש בחבית יצא יותר מהר.. [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס נהורא דאליהו (עמוד מט הערה כ) שהרחיב בזה. ע"ש].

סגולה לפרנסה - ללמוד פרשת ה'מן'

לכן אמרו הקדמונים - כך מביא רבינו בחיי (שמות טז טז) - שמי שמזונותיו מצומצמים, יעסוק בפרשת ה'מן'. ילמד את הפרשה הזו, יעיין בה היטב, ילמד שהכל מאתו יתברך. גם אם זה נראה שאם אדם ישב וילמד, הרי שלכאורה אין לו מקור ל'פרנסה', הקב"ה ישלח לו. כפי שהיה לדור המדבר עם ה'מן'. זה ה'סגולה' של רבינו בחיי ע"ה שיהיה לו פרנסה ברווח. כי הוא ידע שהכל מאתו יתברך, יעסוק בתורה, והקב"ה ישלח פרנסתו.

'אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים - יעשה מהן צדקה'

ראיתי דבר נפלא מאד בספר רסיסי לילה (אות ו) של הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, יסוד גדול: מצוות התורה פועלות באופן 'סגולי'. הם פועלות להיפך ממה שאדם חושב ורואה. והוא מביא לזה כמה דוגמאות (ואני ארחיב קצת). הגמרא (גיטין ז סע"א) אומרת: אם אדם רואה שמזונותיו מצומצמים מה יעשה? לפעמים קורה תקופה בחיי המסחר של האדם, שמזונותיו מצומצמים. מה יעשה? (אם היו שואלים

היום את 'חכמי הזמן של דורנו' מה לעשות, היו אומרים פתרון "נפלא": קיצוצים...
יעשה מהם צדקה. יתן צדקה בכפל כפליים. יגזוז מהם לצדקה! וזה
ה'סגולה' שתביא לו את ה'ישועה' לפרנסתו. תן צדקה ומעשר -
ותראה ישועה וברכה. זה הדבר המעמיד שיש לאדם'.

ח. אדם הולך ל'ספר' להסתפר את שערות ראשו, פעם בחודש בערך (ע' שו"ת
תורה לשמה ס' שפח), ומעולם לא שמענו שאדם בא לספר ומבקש שיספר לו
את 'גבות עיניו' או את ה'עפעפיים'. למה הוא לא צריך לספר אותם? למה הם
לא גדלים? אלא התירוץ הוא, שאת 'שערות ראשו' שהוא רגיל לחתוך ולהסתפר,
כיון שחותכים זה גודל עוד, וצריכים עוד הפעם לחתוך. ועוד הפעם גודל, ושוב
חותך. אבל ב'גבות עיניו' שמעולם לא נוגע בהם, תמיד נשארים כמו שהיו. כך
מובא בקדמונים. אם אדם גזוז ממונו - 'גדל עוד ועוד ועוד. אבל אם משאיר
אותו כמו שהיה, ממילא הוא יישאר כמו שהיה. לא תהיה בזה ברכה. כך אמרו
הקדמונים.

ט. 'ובחנוני נא בזאת'

יתירה מזאת, יש איסור בתורה (דברים ו טז) לעשות 'בחינה' ו'נסיון' לבורא יתברך.
(אדם לא יכול לומר: 'ריבונו של עולם, אני מניח תפילין היום ונראה אם באמת בגלל
הזכות של המצוה הזו יהיה כך וכך', 'אם אני אתעשר מזה'. אין דבר כזה. אסור לנסות
ו'לבחון' את הבורא יתברך). אבל בדבר אחד הבורא יתברך התיר לעשות 'מבחן'.
'ובחנוני נא בזאת' (מלאכי ג י), אני מסכים שתעשה 'בחינה'. במה? במצות 'צדקה'
- לדעת הרבה ראשונים, ובמצות 'מעשר' כספים (ע' תענית ט. ובהגהת הרמ"א יו"ד
ס"ס רמז ופת"ש שם). בזה אתה יכול לעשות בדיקות ובחינות. בשאר הדברים
אסור.

י. 'מלח ממון - חסר'

הגמרא (כתובות סו סע"ב) מספרת על אחד מגדולי עשירי ירושלים, נקדימון בן
גוריון, שהיה עשיר מופלג, (עשירות עצומה), כשהיה יוצא מביתו, היה הולך
מהבית ל'יישיבה' או לאיזה מקום אחר, היו מציעים מתחתיו בדי 'מש' לכל אורך
הכביש שהוא הולך עליו, ואחר כך היו מחלקים את הבר לעניים (כתובות סז רע"א).

מצוות התורה פועלות באופן סגולי היפך ממה שבת האדם
כאן אנו רואים את היסוד, שמצוה פועלת שלא כפי מה שאדם מבין.
 אדם נמצא במצב כלכלי קשה, אומרים לו: תפריש עוד צדקה!
 ההיפך ממה שהאדם חושב. מצוות התורה פועלות היפך השכל של
 האדם.

ואף על פי כן מספרת הגמרא (כתובות סו סע"ב) מעשה נורא, על רבן יוחנן בן
 זכאי, שפעם אחת הוא היה יוצא והולך, וראה איזה אשה אחת עומדת ואוספת
 ומלקטת גרגירים של חיטה, זרעונים של חיטה מתוך גללי בהמה, מלקטת
 ומוציאה בשביל שיהיה לה לאכילה (עניות נוראה, רעב, עד כדי כך). הוא שאל: 'מי
 זאת?', אמרו לו: 'זו בתו של נקדימון בן גוריון, העשיר הגדול, שהגיעה לשפל
 המדרגה עד שהיא צריכה ללקט מבין גללי הבהמה להוציא גרגירים ומזה לאכול'.
 שאל אותה: 'בתי עושר של אביך היכן הוא? העשירות העצומה שהיה לו?'. ולא
 רק זה היא התחתנה עם אחד העשירים ביותר, שאל אותה: 'והיכן העשירות של
 בעלך?'. אמרה לו: 'בא זה ואיבד את זה!'. לא נשאר כלום. מאומה. שואלת
 הגמרא: מפני מה זה קרה? אומרת הגמרא: כיון שיש לנו כלל, 'מלח ממון -
 חסר', אם אתה רוצה 'למלוח' את ה'ממון' שלך, ('מליחה' זה שאדם עושה דבר שלא
 יירקב, שלא יתקלקל ויבאיש ה'בשר', לוקחים 'מלח' ומולחים אותו. ה'מלח' זה הדבר
 המעמיד שלא יתקלקל הדבר), אם אדם רוצה 'למלוח' את ממונו שיהיה לו דבר
 המעמיד, שיתקיים, שלא יילך לבטלה ולאבדון, מה יעשה? תחסר אותו לצדקה.
 תחסר אותו למעשים טובים. ונקדימון בן גוריון אף על פי שהיה עשיר ונתן
 צדקות עצומות, את כל הסדינים הללו של ה'משי' היה נותן לעניים, אבל הוא
 לא נתן צדקה 'כדבעי' ליה למיעבד לא עבד, ביחס לעשירותו עדיין לא היה
 מספיק לכן זה לא עזר לו. צריכים לדעת ולשנן את זה: 'מלח ממון - חסר',
 ותראה בזה הרבה נפלאות.

עשירי חו"ל - בזכות כבוד שבת

עוד דוגמא לזה, הגמרא אומרת במסכת שבת (ק"ט). מה הסגולה של העשירות של עשירי חוץ לארץ? אמר לו כיון שהם נזהרים בכבוד שבת, מכבדים את השבת על הצד היותר טוב, עם הוצאה מרובה לכבוד שבת. ורבותינו במדרש (איכה רבה פתיחה יז) מתארים את ה'לעג', ואת ה'צחוק', שהיו עושים אומות העולם מכלל ישראל. איך שהיו עושים 'הצגה' ב'תיאטרון' בכדי לבזות וללעוג על כלל ישראל. היו מתארים שבת של 'יהודי', שהוא לא עובד ב'יום השביעי', ולא רק זה שלא עובד - הוא עוד מוציא הוצאות לכבוד שבת. קונה אכילה ושתייה יתירה ומרובה לכבוד שבת. וכל מה שיגע בכל ימות השבוע אוכל בשבת. היו עושים צחוק מזה. 'ממה אתה מתפרנס? ואיך תתפרנס?', 'איזה בטלנות! יום בשבוע אתה לא עובד'. ומוציא עליו הוצאות מרובות. כך היו צוחקים על מצוותיה של תורה^א. היום כבר נעשו כקוף בפני אדם גם הם לקחו ועשו להם איזה מועד כמו שבת.

הנה לנו מצוה ההיפך משכל האדם. לכאורה באמת אם אדם יום אחד מהשבוע לא עובד, הרי שיש לו הפסד. ובמיוחד אם יש לו הוצאות יתירות על אותו יום בשבוע. ('חלות' 'יין' 'בשר' 'דגים', ומיני 'מעדנים'

יא. באגדה הראשונה (שם) מתארים רבותינו איך שהיו 'מחפשים' מישוהו בלבוש של 'גמל', מעלים אותו לבימה, כשהוא מחופש לגמל, וכולם רואים אותו שהוא 'אבל וחפוי ראש'. היו שואלים אותו: 'מה יש לך? למה אתה כל כך בצער?'. וכל הצופים כולם רואים ושומעים ומסתכלים. אומר להם ה'גמל': 'מה אני אעשה? השנה היא שנת 'שמיטה' של היהודים!', שואלים אותו: 'אתה גמל, מה איכפת לך אם יש 'שמיטה' או לא?'. עונה להם ה'גמל': 'אתם לא מבינים? אם יש 'שמיטה' היהודים לא עובדים, ואם לא עובדים כמעט אין מה שיצמח ב'שדה', והם אוכלים את כל מה שגדל בשדה, ולי ה'גמל' לא נשאר כלום, לכן אני 'אבל וחפוי ראש' על הצער שיהיה לי'. כך היו מנסים לנגח ולצחוק על כלל ישראל.

ו'ממתקים' לו ולבניו). ורואים ש'נהפוך הוא'. ההוצאות הללו וכבוד שבת הזה - הוא שגורם לו את העשירות. וזה היפך הסברה והשכל. מצוות לא הולכות ופועלות לפי השכל של האדם.

עיר הנדחת 'ונתן לך רחמים ורחמך'

עוד ראייה מביא רבי צדוק ליסוד הזה, וגם ה'אור החיים' הקדוש (דברים יג יז) מזכיר את זה, מה שיש לנו פרשה בתורה של 'עיר הנדחת' (דברים יג יז והלאה), שאם היתה עיר בישראל שנתברר שעבדו עבודה זרה, היו הסנהדרין שולחים ומבררים על ידי עדים, ובאמת אכן נודע הדבר שהם היו עובדי עבודה זרה. מה היו עושים? יש מצוה להמית את כל אנשי העיר אנשים נשים וטף (דברים יג טז), 'ואת כל שללה תקבוצ' אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך, והיתה תל עולם לא תבנה עוד' (דברים יג יז), כך משאירים שממה. ולכאורה כשאדם בא ונלחם באנשי עיר הנדחת, הרי לא משאירים שריד ופליט ממנה, דבר כזה מוליד בטבע האדם אכזריות. אומר לך הפסוק: אדרבא, 'ונתן לך רחמים ורחמך' (דברים יג יח), המעשה הזה יוליד לך טבע של רחמנות. [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס "נר חיים" (מהדורה שניה, עמוד מ והלאה). ע"ש]. גם בזה אנו רואים שהמצוות לא הולכות לפי שכל האדם. אלא אדם צריך לעשות כפי מה שנצטווה על ידי הבורא יתברך, ובזה הוא יראה את הישועה והברכה.

הקב"ה קצב ב'מן' כמה כל אחד יקבל

ואותו יסוד אנו רואים גם אצלנו ב'פרשת המן', הקב"ה מצווה שייקחו מה'מן' איש לפי אוכלו עומר לגולגולת' (שמות טז טז), 'ויעשו כן

בני ישראל, וילקטו, המרבה והממעיט. וימודו בעומר, ולא העדיף המרבה, והממעיט לא החסיר, איש לפי אוכלו לקטו' (שם יז-יח), וכל אחד יתאר מה שהיה שם, אחד יוצא ב'אשמורת הבוקר', רק ירד ה'מון' והוא כבר יוצא ורץ ללקט 'מון'. ולא רק הוא, אלא גם אשתו וכל הילדים שלו, כל אחד כמה סלים גדולים בידיו. אומר להם: 'עד שעה רביעית יש מן (ברכות יז), מהר תלקטו כמה שיותר!', וכל אחד מהם אוסף, וכולם עובדים ומזיעים וממלאים את כל ה'סלים', (כמה עשרות 'סלים', כמה שיכלו להביא), ויהודי מאמין שיוצא חצי שעה קודם ארבע שעות (ברכות יז), שאז תזרח השמש על זה ונמס (שמות טז כא), הולך ללקוט מן, לוקח שק קטן, 'שקית ניילון' ובוה מלקט 'מון' לו ולכל בני ביתו, וכשהוא חוזר עם השקית' הזו לביתו, הוא חוזר מצד אחד, והמשפחה השניה חוזרים יחד אתו כולם, כל אחד מרים ארבעה חמישה 'סלים', וכולם מתנשפים, באים לבית, ומתחילים למדוד. בעלי המשפחה שעבדו ארבע שעות והזיעו וטרחו - סופרים, כמה יצא בסוף לכל אחד ואחד? עומר לגולגולת. כמה שטרחו וכמה שאספו (כמעט קיבלו 'מכת שמש'..), לכל אחד יש בדיוק שיעור של 'עומר לגולגולת'. והשני שהלך עם 'שקית' מודד לו ולכל בני ביתו, וכמה יש לו? 'עומר לגולגולת'. כך רש"י (שמות טז יז) מביא בשם רבותינו. וזה נס גדול שהיה.

אדם אומר: 'אני אעבוד ואשתי תעבוד', ועושה 'שעות נוספות', 'יום לילה לא ישבותו' (בראשית ח כב), והתוצאה: 'עומר לגולגולת', (או לפעמים: 'בקע לגולגולת'..). ה'פרנסה' לא תלויה במעשה של האדם. האדם צריך לעשות את ההשתדלות, (גם אם זה 'חצי שיעור' ממה שנראה לו שהוא צריך), והקב"ה ישלח לו את הברכה. ובמה זה תלוי? ב'אמונה'. לא יחשוב שאם 'מבטל' מעבודתו לצורך עסק התורה, הוא 'נפסד'. אדרבא, כמו שכבר הזכרנו, זה עובד להיפך, אלה שעוסקים בתורה, הקב"ה עושה להם חפציהם. כמפורש במסכת עבודה זרה (יט). אלמלא מקרא

כתוב אי אפשר להוציא מן הפה, כביכול הקב"ה הוא המפרנס שלו הוא השליח שלו הוא המשמש שלו. הוא עושה לו את הכל. רק תעסוק בתורה והקב"ה ידאג לכל מחסורך.

שבט לוי תפקידת לעסוק בתורה

ומצוה להקריא את לשון הזהב של רבינו הרמב"ם (בסוף הלכות שמיטה ויובל, פרק יג הל' יב): "ולמזה לא זכה לוי", שבט לוי, "בנחלת ארץ ישראל ובביתיה עם אחיו", שבט לוי לא קיבלו קרקעות ונחלות בארץ ישראל, רק שאר השבטים קיבלו. למה שבט לוי לא קיבלו? "מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו, ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים. שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים לג ז). הבדילו אותו. התפקיד שלו להיות 'מדריך' לכלל ישראל. להורות את העם, ולהדריך וללמד. "לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכים מלחמה כשאר ישראל", הוא לא יוצא למלחמה. שבט לוי תמיד אומרים להם: 'תשבו ותעסקו בתורה'. "ולא נוחלין ולא זוכים לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל ה', שנאמר ברך ה' חילו (דברים לג יא), והוא ברוך הוא" הקב"ה ית"ש "זוכה להם, שנאמר אני חלקך ונחלתך" (במדבר יח כ). זה שבט לוי. זה התפקיד: תשב ותעסוק בתורה. הובדל מדרכי העולם, בשביל להורות דרכיו הישרים של הבורא יתברך.

כל איש מישראל יכול להיות מ'שבט לוי'

מוסיף הרמב"ם (שם הל' יג): "ולא שבט לוי בלבד", לא רק שבט לוי זכה לזה, "אלא כל איש ואיש מכל באי העולם", יהיה מי שיהיה, "אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו", שכלו גרם לו, "להיבדל לעמוד לפני ה' ולשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוהים, ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם, הרי זה נתקדש

קודש קודשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזיכה לכהנים וללוים". מעולם לא יחסר לו מה שצריך לו. אמנם יכול להיות שלא יהיה 'גביר' ו'עשיר', אבל הקב"ה יתן לו כל צרכיו [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר דרופתקי דאורייתא ח"א (ס' טז) אם שכיח עשירות בכהנים. ע"ש], "הרי דוד המלך ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכיסי אתה תומך גורלי" (תהילים טז ה).

צריכים לדעת את הדברים האלה. אדם שמוסר עצמו לעסק התורה, הוא לא דואג את הדאגות של ה'פרנסה', מבטיחה לך התורה - אומר הרמב"ם - שלא יחסר לו כלום. 'גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה' (משלי לא יב). הפסוק הזה נדרש על תורה (מדרש משלי שם, הובא בפירוש רש"י משלי שם). מ'תורה' שום דבר רע לא יוצא.

בחומרת הגורם לבני תורה לצאת מתלמודם לעסקי פרנסה ואוי לו למי שמעכב ומוציא את אחד שעוסק ב'תורה' ל'פרנסה'. אומרים לו: 'תצא קצת לעבוד, צריך פרנסה בבית...'. אוי לו ואבוי לנפשו. ואני רוצה להקריא מעשה נורא שנדפס בהקדמת הספר 'לב אליהו' (ח"א סוף עמוד 22 והלאה) מהגאון הצדיק ר' אליה לופיאן זצ"ל, "ויש בזה יסוד נשגב, וענין מוסרי גדול, אשר שמעתי מפי מו"ר הגה"צ רבי אליהו הכהן דושניצר זצוק"ל", לספר עליו צריך לילה שלם, רק בכדי להספיק קצת מקדושתו חסידתו ויראתו שקדמה לחכמתו, היה איש אלקים קדוש ונורא, נפטר לפני עשרים שנה, היה המשגיח של ישיבת לומז'ה ב'פתח תקוה', "ומן ההכרח להקדים לזה דברים אחדים. הנה ידוע כי מו"ר הגאון ר' אליהו דושניצר היה מבין עשרה אנשי כולל לומדי סדר קדשים בראדין", הרי זה ידוע שה'חפץ חיים' ע"ה שכל חייו השתוקק

וחמד ל'גאולה', חיפש במה לקרב את ה'גאולה', ייסד בישיבה שלו בעירו 'ראדין' 'כולל' שישבו שם עשרה תלמידי חכמים וילמדו 'סדר קדשים', מסכת 'זבחים' ו'מנחות' וכו', כל מה ששייך בהלכות הקרבנות, כי בזמנו היה זה 'מקצוע' מוזנח, חלק בתורה שלא עסקו בו הרבה, וה'חפץ חיים' זצ"ל תלה בזה שנעסוק בהלכות התלויות בזמן בית המקדש, בהלכות הקרבנות, שזה עצמו סגולה שנקרב את הגאולה. ולכן הוא השתדל בכל רמ"ח איבריו בעניינים הללו וייסד את הכולל הזה. והצדיק הזה, ר' אליהו דושניצר זצ"ל, ישב שם ב'כולל' הזה שלמדו 'סדר קדשים'. ויש מעשה ידוע עם אותו 'דיבוק' (שזה 'רוח' שנכנסת בבני אדם. היום בזמנינו זה לא שכיח. יש הרבה 'רוחות מהלכות', אבל שייכנס במישהו עדיין לא מצאנו.. למה? אמר הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל, שאם היה בזמנינו 'דיבוק' זה היה מבטל את ה'בחירה' של האדם. כי אדם שהיה רואה את הדברים הללו, היה זה מבטל את ה'בחירה' ממנו, לרוב הפחד והאימה). ופעם באו ל'חפץ חיים' ע"ה עם 'דיבוק' כזה, ילדה שנכנסה בה איזה 'נשמה' של מישהו אחר, איזה 'רוח', והיו צריכים להוציא את זה, (סיפור ארוך), ואחד מהעשרה שהלכו לטפל בזה היה ר' אליהו דושניצר, "שהחפץ חיים זצוק"ל של אותם להוציא את הדיבוק מהאשה שהביאוה לחפץ חיים שתיוושע על ידו". וכשהיו שואלים אותו שיספר לא היה רוצה להרחיב מה בדיוק היה שם, כיון ששיבחו אותו מאד מן השמים באותו ענין "ולכן כשנזדמן לי פעם לשאול את רבנו ז"ל על אודות ענין הדיבוק, וביקשתי ממנו שיספר לי, ענה לי, מה יצא לכם מהמעשה הזה? זה סתם מעשה וכו' וכו'. והרגשתי מתוך דבריו כי לא רצה לספר לי, מפני שהיה צריך לספר גם מה שהדיבוק אמר עליו שבח גדול כידוע. אך אמר אני אספר לכם מעשה כעין זה שיש בו משום מוסר השכל". וצריכים להקדים, כי העידו על ר' אליהו דושניצר ע"ה, שה'פה' שלו היה 'קדש קדשים' (ע' איגרת הגר"א), 'פה קדוש', (מעולם לא הוציא מילה אחת שהיא לא אמתית, מעולם הוא

לא הוציא מילה אחת שיש בה איזה 'סרך' של 'איסור'. "וכך אמר לי, סיפור זה אתם יכולים וגם כדאי לספר ברבים", ו'מצווה לקיים דברי חכמים', ולכן אני מספר את זה כעת, "ואתם יכולים להקדים כי אני סיפרתי לכם סיפור זה, בדיוק כמו ששמעתי מפי הגאון הנודע בישראל מוהר"ר רבי אליעזר משה מפנינסק זצ"ל", היה גאון אדיר בדורו, בעל תשובות 'אהל משה', והוא שסיפר את המעשה הזה, "וכי אתם מכירים אותי שאינני משקר ח"ו, וגם אינני מגזים ולא מוסיף כלל בזה", רק חוזר מילה במילה כפי מה שקיבלתי מפי הגאון רבי אליעזר משה הנ"ל".

כל זה הקדמה, "וזה סיפור המעשה, איש היה ב'קעלם', סוחר ובר אוריין", גם היה בעל מלאכה וגם היה קובע עיתים לתורה, "ושמו רבי נטע, ולו בת יחידה, והשיאה לבחור בן ישיבה מופלג ותלמיד חכם", הוא חיפש שיהיה לו חתן תלמיד חכם, ובאמת מצא בן תורה גמור שהוא עוסק בתורה בשקידה, "ונתן לו נדוניה כמה אלפים רובל", סכום גדול, וגם הבטיח לו "כמה שנים אכילה על שולחנו", כך היה המנהג בזמנם, שאחרי החתונה היה החותן מבטיח לחתן שישב אצלו איזה שנים שיעסוק בתורה בלי טרדות ובלי בעיות עד שיגדל בתורה, (ואחר כך יצא להיות 'רב' או משהו אחר), זה מבטיח עשר שנים, או חמש שנים (כל אחד לפי מצבו), של אכילה על שולחנו, "וחתנו ישב ועסק בתורה. כשנשלם זמן המדובר", עברו עשר שנים שהחתן עסק בתורה, "וירד הזוג מעל שולחנו" של אבי הכלה, "התחילה הבת לטעון טענה של: 'ואם תאמר - מה נאכל?..'", מהיום אנחנו לא יכולים להתפרנס מאבא שלי,

יב. מספרים על המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שנכנס אליו יהודי ושאל אותו אם מותר 'להגזים'. אמר לו הרב: 'אני לא יודע מה זה נקרא להגזים, תסביר לי', אמר לו: 'אדם מספר סיפור, והוא מרחיב ומוסיף ומפליג..', אמר לו המשגיח: 'זה נקרא אצלך 'להגזים'? זה נקרא 'לשקר'..''. (אצלנו אף אחד לא 'משקר' כולם 'מגזימים'.. זה טעות שטועים בה רבים. 'להגזים' זה גם שקר..).

צריכים ללכת לחפש איזה 'עבודה', "והבעל ענה לה שאינו יכול להפרד מהתורה ולעסוק במסחר, ולהשליך כל תורתו לים...". אמר לה: 'מה את רוצה ממני? אני בן תורה. אני יושב ולומד כל ימי. וכי אני אצא להיות 'סוחר' או 'עגלון'? איך אפשר כדבר הזה?'. "עד שהשיאתו עצה ואמרה. אנו נקח את כסף ה'נדוניא', ונפתח בית מסחר, ואני אעמוד שם כל היום", בחנות, "חוץ משתי שעות ביום שאתה תעמוד", שעתיים ביום אתה תעמוד, אני מבקשת ממך תיתן לי רק שעתיים מנוחה ביום, "ושאר השעות כולם" יהיה בשבילך, "תוכל להמשיך וללמוד תורתך כמקדם", והכל יהיה בסדר, "הלה הסכים, ועשו כן", דיברה איתו יום יום עד שהוא הסכים ועשו כן. "והנה בשלשה חודשים הראשונים אמנם נהג כך, אבל אחרי זה נהיה מהשתי שעות נעשה ארבע שעות, ואחר כך שמונה שעות, וכו', וכו', עד נשקע כולו במסחר, ולא היה לו זמן אפילו לפתוח גמרא". (לא רק 'ללמוד' לא היה לו זמן, אלא אפילו 'לפתוח'.. אין זמן...). "ויהי היום ובמוצאי שבת קודש אחד אחרי חצות לילה, ובהוץ ירד שלג גדול ובסופה וסערה", (וכאן יש הערה: "אני מספר כלשונו וכצורתו ששמעתי מפי מו"ר ז"ל", כך אומר הכותב, שהוא חוזר מילה מילה), "והאשה יצאה לחוץ, לשפוך חבית של מים לא נקיים, והנה חזרה וכאילו נחנקת ואינה יכולה לדבר", היא מנסה לדבר, אבל היא נחנקת, היא לא יכולה לדבר, "בעלה רץ מיד והבהיל רופא לביתו", בא הרופא "ולא ידע מה לעשות", לא מוצא פתרון 'רפואי', "וכן למחרת וכו'", אותו דבר, "הלך אתה ודרש ברופאים רבים, וגם נסעו לעיר וויין", עיר הבירה 'וינא', שם היה הרופאים המשובחים, וה'פרופסורים' המשובחים "וללא הועיל. והתחילו לדבר בעיירה אולי זה דיבוק", 'נשמה', 'רוח' שנכנסה בה, "ונסעו לעיר שמוציין שמה היה מקובל ושמו ר' מענדל ז"ל", מלאך ה' צבאות, היה רב ומקובל גדול, "שהיו נוסעים אליו בעניינים כאלו. וכשבאו לפניו שאל להדיבוק איזה דבר", שאל את הדיבוק איזה שאלה, "ושמעו קול עונה, וכידוע שה'דיבוק'

שהוא מדבר, בטן החולה מתרומם", הבטן של מי שנכנס בו הדיבוק מתרוממת, "אבל השפתיים אינם מתנענעות, והקול יוצא", כאילו מהבטן, "ואז נבהלו כל השומעים ואמרו, אהה! הנה הדיבוק", מה שחשבנו התקיים, "אבל הצדיק ר' מענדל" שטיפל בזה, "אמר שאיננו יודע עדיין אם כן הוא", עדיין הוא לא בטוח, "וישאל לו", שאל את הדיבוק, "מי הולך איתך?", כלומר עם הנפש המוגולגלת, "ויאמר", הדיבוק ענה לו, "חמישה מלאכי חבלה!" הולכים אתו. "וישאל אותו: 'מה שמם?', ויאמר לו כך וכך..". ענה לו את השמות של המלאכי חבלה שהולכים אתו. "אז אמר ר' מענדל כי נכון אמר, וזהו דיבוק אמיתי. והתחיל לשאול אותו שאלות, כגון: 'מי הוא?' וכו'", התחיל לחקור אותו, "ויאמר לו, כי היה מלפני כמה עשרות שנים", והוא כותב בהערה שאינו זוכר בדיוק כמה שנים אמר, "בחור בבריסק, ואחר כך נסע לאפריקה", אצל הכושים, "וחברים קלקלו אותו שם, ועבר רחמנא ליצלן על כל התורה כולה, ואחרי זה נסע על העגלה ונפל ממנה ונהרג. וכך הוא כבר מתגלגל והולך בעולם עד עכשיו", שאל אותו, "אמר לו: למה לא עשית תשובה קודם מיתתך?", אם היית עושה תשובה זה היה מציל אותך מה'גהינום', "וענה לו כי מתוך הפחד והבהלה בעת נפילתו מהעגלה שכח מלהרהר בתשובה". נפקא מינה שאדם לא יאמר: "יש לי זמן, אני עוד יחשוב ויתבונן..", תעשה תשובה עכשיו, לא מחר ולא מחרתיים (ע' אבות פ"ב משנה י, ושבת קנג). "אחר כך שאל אותו: מה יש לך ולאשה הזאת כי גרמת לה ייסורים נוראים כל כך?", מה פתאום נכנסת אצלה ואתה מצער אותה כל כך? "והתחיל" אותה רוח "לצחוק בקול, ויאמר, אמא של ריבה", האמא של האשה "זו, ואמו של בעלה", ששניהן כבר נפטרו לעולמן, "התאמצו בבקשה למעלה בשמים שאני אכנס ואגרום לה הייסורים, כי לולא זאת לא היה לה תקומה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא", למה? "מפני שלקחה את בעלה מעסק התורה!". לכן בשמים האמא שלה והאמא של

בעלה עמדו והתחננו לפני בורא עולם: 'רחום וחנון תשלח לה ייסורי תופת, העיקר שיהיה לה תיקון ותקומה לעולם הבא!', כי אם לא - לא היה לה תקנה בשני עולמות. הייתה אבודה לעד ולעולמי עולמים. כיון שלקחה את בעלה מעסק התורה. וזה לאו דוקא בעל, אלא הוא הדין 'בן' ושאר בני משפחה או ממכריו. "כיון ששמעו כך אמר ר' מענדל לבעל שבטיח לחזור לתורה, והבטיח", והאבא של הבת הזו, "ר' נטע", גם הוא "הבטיח כמו כן ללמוד משניות לעילוי נשמתו של הבחור הדיבוק, וגם סכום של נרות להדליק בבית הכנסת עברו. ואחר כך קיבץ ר' מענדל בחדרו מניין של עשרה אנשים, ואמרו תהלים, והוא עמד מאחוריהם ואמר מזה שאמר, ואת האשה הושיב על כסא באמצע החדר, ופתאום התגלגלה מעל הכסא על הארץ ויצא קול אדיר ממונה 'שמע ישראל' וגו', ששמעו את הקול בכל העיר שטוצ'ין, ואחר כך פקעה ציפורן ה'זרת' מידה אחת, וגם נופצה", נשברה "זוכית אחת מהחלון ונשתתקה". ומסיים: "עד כאן סיפר מוה"ר רבינו אליהו הכהן דושניצר. וכפל עוד הפעם דבריו, ואמר, יכולים אתם לספר מעשה זה בשמי, ושאתם מכירים אותי שלא אשקר ח"ו, וגם אינני מגזים, רק מסרתי לכם בדיוק כמו ששמעתי מפי הגאון רבי אליעזר משה ז"ל". צריכים להבין חומר הענין של המבטל תורה.

'ויחנו ברפידים'

בסוף הפרשה שלנו נאמר 'ויבוא עמלק' (שמות יז ח). למה בא עמלק? כי חנו ברפידים. רפו ידיהם מן התורה, ולפיכך באה עליהם 'עמלק' (תנחומא פר' בשלח ס" כה). כשיש רפיון ידיים, מגיע 'עמלק'. ולהדגיש: לא כתוב שלא למדו תורה, שהתבטלו מן ה'תורה', אלא ש'רפו' ידיהם מן התורה. לא למדו 'כמו שצריך' בהתמדה ובמסירות נפש. למתבונן זה פחד פחדים: אם חסר אצלנו 'עסק' התורה - כבר

יש את כל הצרות כולם. אתה רוצה לגאול את ישראל מ'צרות'? תעסוק ב'תורה'. אתה וכל בני ביתך. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ט (פרשת ויחי תשע"ט, עמוד כא) שהגאולה הרביעית תלויה בעסק התורה עמלה ויגיעתה. עש"ב]. והנשים יעזרו גם לבעלים וגם לבנים לעסוק בתורה (ע' ברכות יז.). ובזה נזכה בעזרת ה' לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן ואמן.

א. בענין ויהי בשלח פרעה

שמות (י"ג י"ז): "ויהי בשלח פרעה את העם, ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבּו מצרימה".

ובספר אור החיים הקדוש שם כה כתב: "ויהי בשלח וגו', צריך לדעת למה אמר לשון צער במקום גילה ורנן, עוד למה כינה הענין בפרעה ולא באדון המעשים כי הוא המוציא אותנו מארץ מצרים וכו' עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל כי פרעה עשה לישראל לויה, ולפי זה יגיד הכתוב צער הנמשך להם מזה, ואמר ויהי לשון צער לסיבת שלח פרעה, כי יצטרך הדבר להיות שיטול שכר פסיעותיו, וצא ולמד משכר פסיעות של אותו רשע נבוכדנצר (סנהדרין צ"ו) וכל שכר שיקצוב לו ה' יהיה גורם רעה לשונאיהם של ישראל, אשר על כן נתחכם ה' ובטל מצותו ממנו, ונתחכם שלא הולכים דרך קרוב שמן הסתם לשם יערים פרעה ללוחם, ובזה בטלה מחשבתו כאילו לא ליוה אותם, נמצא מי גרם שלא הלכו ישראל דרך קרוב לווייתו של פרעה" עכ"ל.ק. [מה שכתב שלשון ויהי הוא לשון צער, אינו כמסקנת רז"ל בבלי מסכת מגילה (י' ב') שרק כשכתוב "ויהי בימי" הוא לשון צער, עיין שם, אבל אכן כך דעת רז"ל במדרש אסתר רבה (פתיחה סי"א), ובספר הזהר הקדוש בכמה מקומות שלשון ויהי גרידא הוא לשון צער, ונסמנו בספר שערי זהר מגילה שם ואכמ"ל].

ומתבאר מדברי קדשו ז"ל שבטלה מחשבת פרעה ואין לו מצות ליוה כי השי"ת הפר מחשבתו כנ"ל, והנה מה שכתב הרב אור החיים שרבותינו ז"ל אמרו כי פרעה עשה לישראל לויה, ראיתי שמקור הדברים במכילתא ר"פ בשלח, והועתקו גם במדרש תנחומא כאן פרשת בשלח (סימן א'): "ויהי בשלח, שלוח הזה לויה, כמה דאת אמרת ואברהם הולך עמם לשלחם, וכן הוא אומר וישלחם יצחק וילכו וגו', ולמה פתח הכתוב בלשון הזה, הפה שאמר לא אשלח חזר

ואמר אנכי אשלח אתכם לכך פתח ויהי בשלח, ומה שכרו לא תתעב מצרי". [וכבר כתבתי בס"ד במקומו שהרבה דרשות במדרש תנחומא על ספר שמות מקורן במכילתא ומשם נלקח].

אלא שתמה אני על עצמי שהרי בדברות רז"ל הללו לכאורה מתבאר איפכא, שאכן פרעה הרשע ליוה את ישראל וזכה **לשכר** בעבור זה, והיה שכרו לא תתעב מצרי, ולדברי אור החיים הקדוש הרי בטלה מצותו כנ"ל ואין מגיע לו שכר כלל, וצ"ב.

ולומר ששכרו של פרעה הרשע היה משום מחשבה טובה, שהרי סוף סוף ליוה את ישראל אלא שהשי"ת קלקל מחשבתו, וכדאסברה ניהלן רבינו אור החיים הקדוש כנ"ל, אבל על כל פנים פרעה חשב ורצה ללוות את ישראל, ומשום כך זכה לשכר - ליתא, שהרי בגוי לא קיימא לן מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ככתוב בתוספות קידושין (ט"ל סע"ב) והם דברי הירושלמי פאה (פ"א ה"א ד"ה ע"א) עיין שם.

עכשיו ראיתי מציינים שמקור דברי האור החיים ז"ל הוא בספר הזהר הקדוש ח"ב (דמ"ה ע"א): "פרעה וכל אינון אוכלוסין דיליה הוו אזלי בתרייהו לאוזפא לון עד דנפקו מארעא דמצרים, וכן כל אינון רברבין דממנן עליהון ועל שאר עמין, אוזיפו לה לשכינתא ולישראל כלהו, עד דשארו באיתם בקצה המדבר, הדא הוא דכתיב ויהי בשלח פרעה את העם", הרי שספר הזהר אומר שפרעה ועמו ליוו את ישראל, ואינו אומר שנשכרו בזכות זה, ולדברי הזהר יעמדו דברי האור החיים ז"ל.

ובענייני אני רואה בזה ישוב טוב ומחזור, דאף אם נאמר שספר הזהר חלוק על המכילתא ומדרש תנחומא, הוא דחוק, כי יש לומר דהזהר מודה לדברי המכילתא והתנחומא, אלא דלא נחת עכשיו מה היה שכרו של פרעה, ועוד בה דאכתי קשה שמה זה מתרץ

דברי רבינו האור החיים, שלכאורה אינם עולים בקנה אחד עם דברות חז"ל במכילתא ובתנחומא, ועיין.

ובספר שם משמואל (פרשת בשלח שנת תער"ב) כתב: "במדרש רבה (פ"כ ס"ג) ויהי בשלח פרעה וכי פרעה שלחם, בלעם אמר אל מוציאם ממצרים וכאן כתיב ויהי בשלח פרעה אלא מלמד שהיה פרעה מלוה אותם וכו', ופירש כ"ק אבי אדמו"ר [בעל אבני נזר] זצלה"ה דענין לוייה הוא צירוף וחיבור המלוה להמתלוה, כמו שכתב מהר"ל בספר נתיבות עולם (נתיב התורה פ"א) גבי ההולך בדרך ואין עמו לוייה, וזו היתה רשעת פרעה, שאף על פי שהיה מוכרח לשלחם על כל פנים חיבר עצמו להם, ובזה היה רוצה למשכסם אחריו שיחזרו, ואף על פי כן טובתם של רשעים רעה היא אצל הצדיקים ודפח"ח", ועיין שם כל דבריו.

ויש לעיין אם דבריו ז"ל עולים בקנה אחד עם דברות רז"ל במכילתא ובתנחומא דלעיל שפרעה קיבל שכר על הלוייה שליוה את ישראל, דוק ועיין.

ודע כי זה רבות בשנים עמדתי להבין דברי רז"ל הנ"ל באומרם שבזכות שפרעה ליוה לישראל זכה ללא תתעב מצרי, ולא הבנתי הרי המקרא עצמו אומר מדוע לא נתעב מצרי וככתוב בספר דברים (כ"ג ח'): "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, בניס אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'", הרי שבעבור זה זכו ולא היה זה משום שכר לוייה, ובני היקר חו"ב רבי שלום הי"ו אמר לי שעמדו בזה מפרשי המכילתא הזית רענן, ונכדו בספר צמח לאברהם, והשבות יהודה, והמרכבת המשנה, עיין בדברי קדשם ז"ל, ואי"ה יתבאר במקומו בס"ד.

עוד דע כי ראיתי במדרש פסיקתא רבתי (פיסקא י"ט ויהי בשלח): "הפה שאמר גם את ישראל לא אשלח - סופו להיות אוהז כל אחד

בידו ומשלחו, מניין ממה שקרינן בענין ויהי בשלח פרעה", ויש להבין אומרים "סופו להיות אוחז כל אחד בידו ומשלחו", אטו פרעה אחז ביד כל אחד מששים רבוא יוצאי מצרים ושלחו, יש להבין ומדוע רז"ל נקטו לשון זה.

ואחתום בפרפרת שבס"ד ראיתי כי תיבות "ויהי בשלח פרעה את העם", עולים בגימטריא "לא תתעב מצרי", והיינו כדרשת חז"ל במכילתא ובתנחומא ודוק היטב.

ב. בענין ויצעקו בני ישראל אל ה'

שמות (י"ד י'): "ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'", ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם כה תרגם: "וזקפו בני ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וצלו בני ישראל קדם ה'".

ובמדרש הגדול שמות שם (דף רס"ב): "ויצעקו בני ישראל אל ה', תפסו בידם אומנות אבותיהם, אברהם יצחק ויעקב" וכו', ומקור הדברים נמכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שם (פרק י"ד): "ויצעקו בני ישראל אל ה', תפסו בידם אומנות אביהן, אומנות אברהם יצחק ויעקב, באברהם הוא אומר ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' [א"ה ותרגם אונקלוס וצלי בשמא דה']. ביצחק הוא אומר ויצא יצחק לשוח בשדה וגו', ואין שיחה אלא תפילה כענין שנאמר אשפוך לפניו שיחי וגו', ואומר יערב עליו שיחי וגו', ואומר ערב ובקר וצהרים ואהמה וישמע קולי, ואומר תפילה לעני כי יעטוף וגו'. ביעקב הוא אומר ויפגע במקום ואין פגיעה אלא תפילה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וגו', ואומר אל תיראי תולעת יעקב וגו', מה תולעת זו אין מכה לארז אלא בפיה - כך אין לישראל אלא תפילה, ואומר אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, וכי בחרבו ובקשתו

לקח והלא כבר נאמר כי לא בקשתי אבטח וגו', הא מה תלמוד לומר אשר לקחתי מיד האמורי וגו' זו תפילה ובקשתי זו בקשה וכו' עד כאן ממכילתא דרשב"י.

וביוצא בזה הביא רבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספר מנורת המאור (פ"ב בענין התפלה דף כ"ב): "ועוד גרסינן בבראשית רבה, ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם, תפשו אומנות האבות בידם שהיא התפילה, באברהם כתיב ויקרא שם אברם בשם ה'. ביצחק אבינו כתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. ביעקב אבינו כתיב ויפגע במקום וגו'", [ומה שכתב בראשית רבה לא נמצא שם עיין בהערות שם, ומקור הדברים במכילתא דלעיל].

וגם רבותינו הקדמונים גדולי אשכנז נ"ע בסליחות ליום רביעי של עשרת ימי תשובה פייטו בקודש: "בידינו תפשונו אומנות אבותינו, עדיך לשוב בצר לנו בגלותנו, רחום שמע צעקתנו ואל תשחיתנו".

ונתעוררתי להבין בס"ד מהו מטבע לשון של תפסו "אומנות אבותיהם בידם", מה ענין זה לתפילה.

ובס"ד לי נראה לבאר לפי פשוטו, עם מה שלימדונו רבותינו הראשונים ע"ה, אמרו במסכת נדרים (נ"ז רע"ב): "ישמעאל איש כפר ימא העלה בידו" וכו', ופירש הר"ן ז"ל: "העלה בידו, העלה שאלה זו בפיו, כדמתרגמין ובידו רצפה ובפומיה ממלל (ישעיה ו' ד)", וזו לשון הרב המאירי ז"ל מסכת נדרים (ה' ב'): "ידיים שאינן מוכיחות אינן ידיים, רצונו לומר דיבור שאינו מושלם כל צרכו", עוד כתב הרב המאירי ז"ל קידושין (ה' ב'): "ביאור ידיים שאינן מוכיחות, פירשו דיבור שאינו מבורר כל צרכו ובידו רצפה תרגומו ובפומיה ממלל" ע"ש. [ועיין שו"ת רבי בצלאל אשכנזי (סימן י"ח) מה שלמד מדבריו אלו].

ומבואר דיש "יד" והכוונה "פה דיבור" כנ"ל, וזו לשון רש"י ישעיה שם: "יונתן תירגם ובידו רצפה ובפומיה ממלל, לשון רצפה דבר הרצוף בפה ובלשון", ובקידושין (ס"ג ב') איבעיא להו מהו לסקול על **ידו** וכו' ופירש רש"י ז"ל: "מהו לסקול על **ידו** של האב כלומר על **פיו** אם אמר קדשתי את בתי ועדי קידושין אין באין לפנינו וזינתה מהו להחזיק על **פיו** כדין נערה המאורסה ולסוקלה", ועיין מה שכתבתי בזה בחיבורי הנכחי (סימן וסימן).

והיינו אומרם אחזו **ידם** אומנות אבותם כלומר **בפיהם**, ורצונו לומר שהתפללו אל השי"ת כמעשה האבות אברהם יצחק ויעקב וכמו שהוכיחו במכילתא שם המפסוקים שאבותינו התפללו ודוק.

במדבר (כ' י"ד): "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו, ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתינו, ונצעק אל ה' וישמע קולנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים וגו' נעברה נא בארצך וגו', ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך",

ובמכילתא דרשב"י שם אמרו: "ונצעק אל ה' וישמע קולנו, אמרו לו אתם מתגאין במה שהוריש אתכם אביכן הקול קול יעקב, וישמע קולינו, ואנחנו מתגאין במה שהוריש לנו אבא והידים ידי עשו ועל חרבך תחיה, מה הוא אומר ויאמר אליו אדום לא תעבור בי וגו', אף כן אתה אומר ויצעקו בני ישראל אל ה' תפסו בידן אומנות אבותיהן אומנות אברהם יצחק ויעקב".

ולפי האמור יש לפרש שאדום אמרו אנחנו מתגאים במה שהוריש לנו אבא **הידים** ידי עשו, וישראל אומרים הקול קול יעקב ונצעק אל ה' וישמע קולנו, כי גם קול ודיבור נקראים ידים כמשנ"ת, ויבוא ידי יעקב קולו ופיו בתורה ובתפילה, וימגר וישמיד ידי עשו המרצח ודוק היטב.

ג. בענין איבוד מצרים באשמורת הבוקר

שמות (י"ד כ"א): "ויהי באשמורת הבקר, וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים. ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת, ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים, ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו, ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים".

בהיותי לומד הדברים נתעוררתי בס"ד להבין מדוע ולמה איבודם של רשעים הם המצריים שלא נשאר בהם עד אחד, היה דייקא **באשמורת הבוקר**, שהוא עידן דרעוא ועת רצון כנודע, וככתוב בספר זהר הקדוש ח"ג (דמ"ה ע"א): "בשעתא דסליק נהורא כו' וההיא שעתא עידן דרעוא הוא לכולא", ושם (דס"ד ע"ב): "כד אתער בוקר כדין הוא שעתא דרעוא", ועוד שם (דר"ד ע"א): "ה' בוקר תשמע קולי כו' דהא כד אתי צפרא ההוא בוקר אתער בעלמא והוא עידן רעוא לכולא, ולמעבד טיבו לכל עלמא לזכאי ולחייבין", ועוד שם ח"א (דר"ג רע"ב): "בשעתא דאתי בוקר, לא שלטא דינא כלל, אלא כולא נהיר בסטרא דאברהם חסד", ושם (דרמ"ז ע"ב): "בצפרא דאברהם אתער בעלמא ושעתא דרעוא אשתכח", ועוד ועוד.

ואמרתי בס"ד דיובן עם מה שכתב רש"י ז"ל (תהלים ה' ד'): "בקר תשמע קולי, בבוקר אני קורא לך עליהם, שהוא עת משפט ברשעים, כמו שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ (תהלים ק"א) היה זרועם לבקרים (ישעיה ל"ג) כי בבקר בבקר יעבור (ישעיה כ"ח), בקר אערך לך תפלתי על זאת, ואצפה שתעשה בהם משפטים" עכ"ל, וכתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שמות (י' י"ג): "לפי שפורענות הרשעים בבקר, וכן אמר הכתוב בתהלים (ק"א ח') "לבקרים אצמית כל רשעי ארץ", והזכיר משה בפורענות קרח בוקר ויודע ה' את אשר

לו", ובספר כלי יקר בראשית (י"ח א'): "מצינו שרוב משפט הרשעים בבקר שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. וכן נאמר באנשי סדום השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה וה' המטיר על סדום", ועוד עיין לו שם (ל' כ"ה) ודוק.

ועבשיו רואה אני שהם דברי רז"ל שמצאתי במכילתא דרשב"י (פי"ד כ"ד): "וכן את מוצא כשהמקום נפרע מרשעים - אין נפרע מהן אלא בבוקר, שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ" ודוק היטב.

הרי מפורש שהבוקר הוא זמן שהקב"ה נפרע מן הרשעים, ולפי זה יש לומר דלכן הקב"ה איבד והעניש ההמצרים בבוקר, ועיין בחידושי על ספר תהלים כת"י מה שכתבנו עוד בזה בס"ד.

ושמא תאמר והרי קשה שהרי בוקר הוא זמן חסד ורחמים כנ"ל בארוכה וכי זה זמן להעניש לרשעים ולאבדם, תשובתך בצדך דהרי אנן קיימא לן שרשעים מהפכים מידת הרחמים למידת הדין, כאומרם במדרש בראשית רבה (פל"ג ס"ג): "ויזכור אלהים את נח וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין, בכל מקום שנאמר ה' מדת רחמים ה' אל רחום וחנן, וכתוב וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכו', וינחם ה' כי עשה את האדם ויאמר ה' אמתה וגו', אשריהם הצדיקים שהן הופכים מדת הדין למדת רחמים, בכל מקום שנאמר אלהים הוא מדת הדין אלהים לא תקלל, עד האלהים יבוא דבר שניהם, וכתוב וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו וגו' ויזכור אלהים את רחל וגו' ויזכור אלהים את נח", ולכך שילם להם הקב"ה מידה כנגד מידה שהם מהפכין מידת הרחמים למידת הדין ודוק.

ועתה ראיתי בספר אור החיים הקדוש שמות שם שכבר עמד בזה ופירש: "ויהי באשמורת הבוקר, צריך לדעת למה עשה ה' המשפט הגדול הזה בבוקר, ולא בלילה שהוא זמן תגבורת הדינים.

וראיתי שאמרו ז"ל (ילקוט שמעוני רמז רל"ה) כי גבריאלי טען טענה זו לפני ה' והשיבו אל עליון המתן עד אותה שעה שפעל אביהם עמי שנאמר וישכם אברהם בבוקר ע"כ, פירוש תשובת ה' כי הגם שאינו זמן הנקמה, אני מהפך הסדר לבני אברהם, כשם שהפך אברהם טבעו הרחמן ומה גם על בנו ידידו, ואעשה כן גם אני שהפך הזמן לאשר יחפוץ, ויש בזה הנאה לישראל שיעמוד זכות העת, גם יעשה ה' דברו הטוב בכבודו ובעצמו, כמו שעשה אברהם וחבש חמורו בעצמו, והוא אומרו וישקף ה'" עכל"ק.

ונעלם ממני מדוע לא הזכיר דברי רש"י ז"ל בפירושו לתהלים [שהם דברות חז"ל במכילתא דרשב"י כנ"ל] שהבוקר הוא עת משפט ברשעים, וכדכתיבנא בס"ד.

ד. בענין שייכות שירת הים למלך המשיח

שמות (ט"ו א'): "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים".

בפסוק זה פותחת "שירת הים", וסיום השירה: "ה' ימלוך לעולם ועד, כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים".

ובסידורי התפילה אחר "שירת הים" נקבעו הפסוקים: "כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

ונתעוררתי להבין מדוע אכן רבותינו מסדרי התפילה ע"ה ראו לקבוע הפסוקים הנ"ל מיד בסיום אמירת שירת הים לפני "ישתבח".

ובם"ד נראה לי לומר עם מה שראיתי בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקל"א ע"ב): "בההוא זמנא דמסיימי ישראל תושבחן דדוד, כדין תושבחתא דשירתא דימא וכו', האי תושבחתא איהי בתקונא בתרייתא בתר שבחי דדוד וכו', בשעתא דשירתא דימא איתמר מתעטרא כנסת ישראל בההוא כתרא דזמין קב"ה לאעטרא **למלכא משיחא**, כמו דאיתעטר קב"ה ביומא דאעברו ישראל ית ימא ואטבע לכל משריין דפרעה ופרשוהי, בגין דא בעי בר נש לשוואה רעותיה בהאי שירתא, וכל מאן דזכי לה בהאי עלמא, זכי למחמי **למלכא משיחא בתקוני ההוא כתרא, ובחגירו דזייניה**, וזכי לשבחא האי שירתא תמן" עיין שם כל דבריו העמוקים, ועיין גם בדברי ספר הזהר הקדוש שם (דנ"ד רע"ב) ודוק.

ומפורש ומבואר באר היטב בדברי רבותינו בספר הזהר הקדוש **דשירת הים יש לה שייכות עם מלך המשיח**, והאומר שירת הים יזכה לראות למלך המשיח כשהוא חגור בנשקו ויאמר לשירה זו, כנ"ל.

השתא דאתינן להכי מובן היטב מדוע רבותינו מסדרי התפילה ראו לסמוך לשירת הים הפסוקים הנ"ל "כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" וגו' ודוק היטב והבן.

ומצאתי לרבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לסידור (סימן ל"ז דף רכ"ו) שכה כתב: "ועלו מושיעים בהר ציון כשיעלו ישראל על ידי מושיעים שלהם מגלותם ויבאו בהר ציון, וגם המושיעים יעלו ויבאו בהר ציון ששם עיר המלכות. לשפוט במשפטים אכזרים את הר עשו, על כל אשר עשו עם ישראל, אז והיתה לה' המלוכה, ואז תיראה מלכותו לכל. מושיעים משיח בן אפרים ומשיח בן דוד, ו"מושיעים" בגימטריא "זה הוא מלך המשיח", בהר ציון בגימטריא "המשיח" עכ"ל, ודוק היטב.

ודע כי הרב המהדיר ז"ל לסידור הרוקח שם כתב כי ומושיעים בגימטריא "זה הוא מלך המשיח", חסר חמש ע"ש, ובעניותי חושבני שלא ירד לדברי בעל הרוקח ז"ל כי הוא גימטר "מושיעים" ככתוב בפסוק, ולא "ו"מושיעים, עם האות ו', והגימטריא עולה יפה ויש הפרש של אחד, ובגימטריות אין משגיחים באחד כנודע, וכמובא בארוכה בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן י"א הערה ב') עש"ב, ולקמן בחיבורי הנכחי (סימן), וז"ב.